

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100164 2010

Eab

Supplement

SKOLOVERSTYRELSEN 1970

Sameskolor

Läroplan
121a

Lgr 69 II: Same

Pedagogiska biblioteket

Läroplan
121a

ÖL DRUGSKOP

ÖL DRUGSKOP

ÖL DRUGSKOP

Läroplan för grundskolan

SKOLEVERSTYRELSEN

Utbildningsförlaget

Supplement

Ex. 2

Sameskolor

Kompletterande anvisningar och kommentarer

Eab

Förord

Läroplan för grundskolan består av en **allmän del** (del I) och en **supplementdel** (del II), båda utfärdade av SÖ enligt förordnande i Kungl Maj:ts brev den 29 maj 1969.

Supplementdelen innehåller kompletterande anvisningar, kommentarer och exempel till kursplanerna och till vissa avsnitt i allmänna anvisningar för skolans verksamhet. Av praktiska skäl är den uppdelad på häften, varierande i fråga om både omfång och karaktär.

SÖ avser att efter hand revidera och komplettera supplementdelen med hänsyn till erfarenheterna vid läroplanens tillämpning. SÖ är därför angelägen om att sådana erfarenheter på lämpligt sätt och efter hand förmedlas till SÖ.

Stockholm den 1 augusti 1969

Kungl Skolöverstyrelsen

Produktion ● 1970 Svenska Utbildnings-
förlaget Liber AB

Redaktion ● Irene Kullberg

Formgivning ● Paul Hilber

Producent ● Rune Jarenfelt

Tryck ● Bröderna Lagerström AB
Stockholm 1970

Innehåll

Allmänna synpunkter 4

Allmänna bestämmelser för undervisningen i samiska 4

Kursplaner med anvisningar och kommentarer

Samiska 5

Mål 5

Huvudmoment 5

Anvisningar och kommentarer 6

Orienteringsämnen 6

Riktlinjer 6

Huvudmoment 7

Förslag till intresseområden och arbets- områden 8

Lågstadiet 8

Årskurs 1 8

Årskurs 2 8

Årskurs 3 10

Mellanstadiet 11

Renen 11

Renskötseln 11

Renens landskap 13

Samerna och samhället 13

Samernas historia 14

Högstadiet 16

Samernas historia och kultur 16

Förslag till utformning av arbetsområden 19

Renen 19

Snön och samisk snöterminologi 20

Fritt valt arbete 21

Samisk slöjd och samiskt konsthantverk 21
(Trä-, horn-, rot- och metallslöjd) 21

(Vävning och tennradsslöjd) 22

Allmänna synpunkter

Utöver de anvisningar och kommentarer om undervisningen i grundskolan som ingår i läroplanens allmänna del och dess olika supplement och som utgör riktlinjer för undervisningen i grundskolan gäller följande kompletterande anvisningar för undervisningen av samernas barn.

Med hänsyn till samebarnens speciella språkliga situation, framför allt under de tidigare skolåren, måste man inom grundskolans ram erbjuda en undervisning som, såväl i fråga om innehåll som metodisk uppläggning, är särskilt anpassad för dessa barn. De bör beredas möjlighet att använda sitt samiska modersmål i avsikt att grundlägga och utveckla en positiv inställning för samiska (samespråket) och samisk kultur. Sådan särskilt avpassad undervisning skall vara tillgänglig för alla samebarn, oavsett om deras föräldrar är renskötare eller inte.

Samebarnen kan få låg- och mellanstadiundervisning i särskilda sameskolor, till vilka elevhem är anslutna. Högstadium av sameskola finns i Gällivare. Det är samordnat med högstadiet av den

allmänna grundskolan i kommunen. Men om samerna så önskar kan deras barn fullgöra hela eller del av sin skolplikt inom den allmänna grundskolan.

Allmänna bestämmelser för undervisningen i samiska

För sameelever på grundskolans lågstadium och mellanstadium, vilka erhåller undervisning i sameskola, skall — där så är möjligt — anordnas obligatorisk undervisning i ämnet samiska. Lärostoffet i vissa andra ämnen skall tillrättaläggas på sätt som framgår av nedanstående anvisningar och kommentarer.

Undervisningen i samiska får omfatta högst 2 veckotimmar i varje årskurs av grundskolan.

På låg- och mellanstadierna är samiska ett kompletterande obligatoriskt ämne, som ersätter undervisning i andra ämnen som länskolnämnden i Norrbottens län bestämmer efter samråd med elevens föräldrar.

På högstadiet är samiska ett kompletterande tillvalsämne som ersätter del av tillvalsämne eller obligatoriskt ämne som rektor bestämmer efter samråd med eleven.

Samehögstadiets elevhem, Gällivare

Kursplaner med anvisningar och kommentarer

Samiska

MÅL

Undervisningen i samiska skall avse de grundläggande färdigheterna att lyssna, se och tala, läsa och skriva. Varje elev skall utveckla sin förmåga att förstå och ta ställning till vad han hör, ser och läser samt uttrycka sig enkelt och klart i tal och skrift. Eleverna skall bibringas kännedom om språkets ordsfatt och insikt i dess byggnad. Undervisningen skall vidare syfta till att väcka elevernas intresse för sitt modersmål och lust att vårda det.

Samiskans nära samband med rennäringen och vildmarkstekniken, naturen, miljön och levnadsförhållanden skall ingående studeras och påvisas. De samiska språkdialekternas nära släktskap skall påpekas och illustreras, liksom deras släktskap med de finsk-ugriska språken, speciellt finskan.

Undervisningen bör stimulera elevernas läslust, väcka deras intresse för samisk litteratur, odla deras sinne för språket och dess uttrycksmöjligheter och uppmuntra dem till självständig och skapande språklig verksamhet.

HUVUDMOMENT

Tala. Fria samtal i anslutning till elevernas upplevelser och iakttagelser, till aktuella händelser och läsning i skilda ämnen. Samtal och enkla diskussioner.

Övning att ge uttryck åt upplevelser och iakttagelser, t ex genom att berätta, beskriva, referera och redogöra.

Övning att uppträda i vardagslivets talsituationer. Enkla intervjuer.

Fri skapande dramatisk verksamhet. Dramatik som förmedlare av upplevelse.

Övning att lyssna aktivt.

Tal- och röstvård.

Talövningar.

Läsa. Läsinläring, lästräning och studieteknik. Högläsning och tyst läsning med handledning, enskilt och i grupper, i syfte att lära eleverna läsa sitt modersmål med god teknik och innehållsuppfattning.

Efter hand studium av texter av olika slag, bl a i syfte att finna fakta, uppfatta det väsentliga, förstå tankegången och kritiskt granska det lästa.

Övning att hitta i böcker och i studiesyfte utnyttja en boksamling, bl a ordböcker och uppslagsverk, samt tidningar och tidskrifter.

Upplevelseläsning under lärarens ledning i syfte att utveckla elevernas läsintresse. Fri läsning med individuell rådgivning, efter elevernas val.

Förberedd uppläsning, gärna med inslag av tal, kör, sång och spel.

I sin litteraturläsning bör eleverna få stifta bekantskap med några sameförfattare.

Stillbild, film och television som förmedlare av upplevelse och information.

Skriva. Fritt skriftligt berättande. Personliga brev. Enkla beskrivningar och redogörelser, huvudsakligen i anslutning till undervisningen i övrigt.

Språkiakttagelser och övningar. Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet, variera och precisera uttryckssättet och ge fyllighet, livfullhet och sammanhang åt muntlig och skriftlig framställning.

Repetition, utvidgning och fördjupning av terminologin med specifika yrkestermer inom rennärningen och arbetslivet. Nybildning av ord inom områden där ord saknas för nya termer. Kulturord, arvord och lånord. I lämpliga sammanhang iakttagelser och övningar för att ge insikt i samisk form- och satslära samt dess byggnad.

Övning att lära in stavningen av allmänt brukade ord med särskild hänsyn till det ordförråd eleverna själva använder.

Jämförelser mellan dialekter inbördes och mellan olika dialekter och skriftspråket.

Iakttagelser rörande skillnaden mellan vårdat och ovårdat språk i tal och skrift.

Övningar för att stärka känslan för språkbruk och stil. Notiser om språkets liv och utveckling. Samiska som modersmål och hemspråk.

Nordiskt inflytande på samernas språk och kultur.

b. Undervisningen i samiska bör utformas så, att varje undervisningstillfälle blir en serie naturliga hör- och talövningar. För att skapa kontinuitet i undervisningen och även för att stimulera elevernas intresse bör om möjligt inspelat material regelbundet användas. Avsikten med talövningar av olika slag är att uppöva elevernas färdighet att spontant uttrycka föreställningar och tankar. Stegvis sker därefter övning i de grundläggande färdigheterna att lyssna, se och tala, läsa och skriva.

I läsövningarna bör ingå såväl enklare som mera krävande texter, hämtade från berättelser och skildringar om samernas levnadsförhållanden, uppsatser och bilder ur deras historia, kulturella, religiösa och ekonomiska förhållanden samt dikter, jojkar och psalmer.

c. Undervisningen i samiska skall uppmuntra eleverna till självständig och skapande språklig verksamhet samt väcka deras intresse för sitt modersmål och lust att bevara, utveckla och vårda det. En viktig förutsättning för detta är, att stoffet för all språklig verksamhet hämtas från elevernas erfarenhetsvärld, t ex händelser, upplevelser och förhållanden i den egna hemmiljön, under fritiden och arbetet. En god samverkan mellan skolans undervisning i samiska och det övriga arbetet i skolan bör eftersträvas.

d. Undervisningen i samiska språkets form- och satslära bör omfatta iakttagelser och övningar i syfte att bl a lära känna och använda kasusformer hos substantivet och jämföra dem med prepositionsuttryck i svenskan. I undervisningen bör även ingå kasusformens funktion i satsen, samiskans genus och numerus samt verbets personböjning i nutid och förfluten tid. Även de vanligaste avledningsändelserna bör behandlas och ordböjningsövningar bör förekomma.

e. I övrigt hänvisas till anvisningar och kommentarer för ämnet **finska** i läroplanens allmänna del, vilka i tillämpliga delar gäller även för samiskan.

ANVISNINGAR OCH KOMMENTARER

a. Syftet med undervisningen i samiska och om samekulturen är att ge undervisning i ett modersmål och inte i ett främmande språk.

Orienteringsämnen

RIKTLINJER

Undervisningen om samekulturen avser att ge en efter åldersstadiet lämpad orientering om samernas kultur, historia och religion. Särskilt bör uppmärksammas viktiga händelser och data, som varit av betydelse för samekulturen och dess utveckling eller stagnation, samt samernas, rennäringens och dess binäringsans anpassning till miljön och samhället i övrigt under olika tidsskeden fram till vår tid.

De samiska och svenska termerna inlärs i samband med att de olika momenten behandlas.

HUVUDMOMENT

Orientering om samekulturen. Utvidgat och fördjupat studium av renen, renskötseln och det landskap där näringen utövas. Renskötselns binäringsans och andra för samerna specifika näringsutövningar. Renskötseln och rätten att utöva den. Jämförelser

mellan olika näringsgrenar inom renbetesområdet. Intressekollisioner mellan samiska näringsgrenar och exempelvis vattenregleringar, moderna skogsårdsåtgärder, turismen, jakt och fiske, gruvarbete och fritidsintressen.

Samerna som minoritetsgrupp. Det samiska och det svenska kulturarvet.

ANVISNINGAR OCH KOMMENTARER

Förslag till disposition av en studieplan

Lärostoff, som anges i huvudmomenten, bör vid undervisningen inordnas i lämpliga arbetsområden. Dessa inplaceras i en studieplan så beskaffad, att undervisningen på ett naturligt sätt anknuter till elevernas egna upplevelser och problem, till aktuella händelser och företeelser samt till undervisningen i övrigt. Det är väsentligt att undervisningen även i andra ämnen, t ex estetiska ämnen, anknys och anpassas till undervisningen i samiska och om samekulturen.

En kalvmärkningshage i gränstrakterna mellan Jämtland och Härjedalen

Förslag till intresseområden och arbetsområden

Lågstadiet

Höstvinter

Den första snön. Arbetsmoment i renskogen såsom renskiljningar och flyttningar ned till renbeteslanden. Försäljning av renar.

Renen och hunden

Några samiska benämningar på renen med avseende bl a på färg och hornkronans utseende. Något om hunden som hjälp i renkötselarbetet.

Vintertid

Årets renbete. Renens grävfält och grävgröpar och deras samiska benämningar. Skidor och skidåkning. Snöscoter och i samband därmed några trafikproblem. Samiska benämningar på snön.

Vårvinter

Snöns tjocklek och konsistens. Dagsmeja och skare. Renbete och renens nödföda.

De första barfläckarna

Skare. Renens vandring till fjälls och till kalvningsplatserna. De första grönbetesväxterna. Något om sommarlandet.

Hösten

Samiska namn på träd, såsom björk, rönn, al, asp, gran, tall, dvärgbjörk, sälg, vide och en, samt nyttoväxter. Särskilt behandlas björkens, alens, enens och videts samt olika nyttoväxters betydelse i samehushållet.

Snön

Den första snön. Olika snöförhållanden och deras inverkan på renbetet. Samiska benämningar på snön efter dess beskaffenhet.

årskurs 1

årskurs 2

Markens renlav är renens viktigaste vinterföda. Vid svåra snö- och isförhållanden återstår bara trädlavar, som inte är lika näringsrika som renlaven

Isbelägning

Isens betydelse för renskötseln. Reglerade sjöars isar. Renen får vinterpäls. Användandet av renskinn förr och nu. Vid genomgång av olika djurs sätt att överleva vintern bör särskilt kormflugan och nässtynget behandlas.

Höstarbeten

Samling av renar. Sarvslakt, brunst, höstsamling, skiljning, sitagrubbildning, flyttning.

Före jul

Samernas adventshögtid, andersmässhelgen. Färden till kyrkbyn och vistelsen där.

Vinter

Sitagruppen, vinterviste. Bostäder förr och nu. Renbete och renskötselarbete. Något om byteshandelns tid. Flyttning med renhjord och familj förr och nu. Hunden och dess betydelse för en renskötare. Renvallarhund, fårhund, polis-hund, sällskapshund. Skare. De första barfläckarna. Snöterminologin. Det tidiga grönbetet.

Sommar

Resan hem. Att fiska, att följa med till renens sommarland. Vistelsen i sommarlandet.

Renbetesmarker

Några växters utveckling. Renlavar och deras samiska namn.

Vid olycksfall och sjukdom

Husapotek. Behandling av sår och skador ute i skog och mark.

Terrängförhållanden och deras betydelse för samiska näringar

lakttagelser av bl a hembygdens terrängförhållanden. Hur vatten, vind, köld och värme påverkar markytan. Minnen från istiden. Samiska benämningar på naturområden och terrängförhållanden.

I en vidare hemtrakt

Miljöbilder från naturförhållanden och arbetsliv. Något om produktion, konsumtion, samfärdsel och kulturliv. Namn på orter, sjöar, floder och berg i den mån de aktualiseras under arbetets gång. Vad samiska namn berättar om marken, dess beskaffenhet och användning. Skogsbruk, renskötsel, bl a något om förhållandet mellan skogsbruk och renskötsel, gruvdrift, fiske, jordbruk, turism. Hur vildmarkens isolering brutits, bl a hur de moderna kommunikationerna fångar in lappmarken, fjällbygden och samerna. Snö-scooter och radiotelefon. Beroende och samverkan. Samebyarna i skolområdet. Vistena för olika årstider. Flyttlag (siidat). Om siida-isit, gruppledaren.

Flyttleder

Flyttleder och flyttning mellan höst- och vinterbeteslanden. Olika sätt att flytta på hösten och våren.

Renen som husdjur

Renens kroppsbyggnad och anpassning till arktiskt klimat, såsom varm päls, fettanhopning på hösten och breda skovellika klövar. Renens lav- och grönbetesdiet. Samiska termer på olika slag av renar, efter ålder, färg och hornkronans utseende, samt på renens kroppsdelar och organ. Renens förhållande till människan.

årskurs 3

Renen

Renens förekomst och anatomi

Renens förekomst, vild- och tamren, släktingar. Fjäll- och skogsren. Antal, utseende, anatomi, egenskaper och vanor. Kön, ålder, färg, hornställning och övrigt. Utveckling från kalv till vuxen. Hornen, deras tillväxt, kvalitet och användning. Huden, bällingarna och hjärnan — spilning, torknings sätt, kvalitet och förvaring. Renhårets egenskaper. Hårömsningen. Renens kondition under olika årstider. Föda i allmänhet. Idissling och vilotider. Renens magar. Renens vinterberedskap — lavdiet, klövar, päls, fettanhopning och byte av betesområde. Rensjukdomar.

Renen som köttproducent

Renlakten. Slakten och avelsurvalet. Husbehovsslakt och försäljning till slakterier. Renslakteriorganisationer. Modern slakt, renslakterier, besiktning och klassificering samt prisbildning på renkött. Slakthagar och transporter med bil av slaktrenar. Renprodukter, deras tillvaratagande och behandling. Olika styckningsmetoder och benämningen på styckade delar. Renens inälvor och deras användning.

Renen som transportdjur

Tämjning av arbetsrenar. Klövjning och redskapen i samband därmed. Vinterflyttning och redskap. Användningen av renen som dragdjur under olika tidsepoker.

Renen som mjölkdjur

Tid för mjölkningen. Vakthållningen. Tillvägagångssättet. Mjölkningshagar och mjölkningsvallar. Kärl för mjölkningen och för förvaring av mjölk samt för osttillverkningen. Renmjölken och dess beredning. Torkning och transport av ost samt vinterförvaring av renmjölken. Försäljning.

Renskötseln

Renskötarefolk och renskötselns utbredning

Samernas antal och utbredning. Renskötsel och renskötarefolk i andra länder. Renskötselområden och olika typer av renskötsel i Norden. Renskötselns utveckling från familjenskötsel till grupprenskötsel. Säsongsbetesområden. Sita bildning under olika årstider. Renens vandringar, vandringsriktningar och deras orsaker. Vandringarnas längd. Skillnader mellan fjällrenskötsel och skogsrenskötsel. Renhjordens sammansättning förr och nu och orsakerna därtill. Hjordens vård — intensiv och extensiv renskötsel samt kombinationer därav. Renens uppträdande vid olika väderlek och under olika årstider. Distrikts- och gränsbetning i Norge.

Hjälpmedel i renskötseln

Hunden. Olika slag av arbetshagar. Led- och spärrstängsel. Naturliga hinder. Renskötselredskap. Tekniska hjälpmedel.

Renfödan

Renbeten och renbetesmarker. Landskapets, berggrundens, jordarternas och klimatets betydelse för växtligheten. Betesmarkernas regionindelning. Renbetet under olika årstider. Barfläcksbildningen. Den första grönskan och dess betydelse. Betets växling under årscykeln. Några viktiga renbetesväxter. Bra och dåligt bete, orsaker och förutsättningar därför. Betesbrist och rendöd. Tillskottsfordring och nöutfodring. Våmfloran och årstidsbetet.

Väderlekens betydelse för renskötseln

Klimattyper inom renskötselområdet. Golfströmmen och klimatet. Klimatdelaren. Landskapets betydelse för snömängden. Vinden och snön. Snöns inverkan på vegetationen.

Snöns beskaffenhet

Snökristallerna och deras bildning. Snön och renbetet. Snöns konsistens och fuktighet samt följdverkningar härav på renbetet. Ytskikt och bärighet. Snöns utbredning och avsmältning. Glaciärbildning, olika typer, uppbyggnad och avsmältning. Jöklarnas betydelse för renskötseln. Isbildningen på sjöarna. Rimfrost, dimma.

Renens fiender

Rovdjur och rovfåglar — deras utseende, levnadsvanor och jaktsätt. Jaktmetoder förr och nu. Olika skadeinsekter — deras utveckling, uppträdande och bekämpning.

Renskötselåret

Våren

Vårvintern och betestillgången. Renens vandring och dess orsaker. Renarnas beteende. Vårflyttningen — vakthållningen, dagbetning och utfodring. I vårbeteslandet. Barfläckarnas betydelse och betestillgången på dessa. Kalvningslandet, kalvningen och renens bindning till kalvningslandet. Skötseln av renhjorden under kalvningstiden — fribetning, vakthållning, farmvård. Kalvens första tid.

Sommaren

Första grönbetet. Snöns avsmältning och grönbetets utbredning. Vandringen mot sommarlandet och dess orsaker. Strövrenar i skogslandet. Skogsrenarna och deras beteende sommartid. Rökning, solskydd. I sommarlandet — betet, värmen, insekterna och nattsvalkan. Snöfläckarna. Betning i Norge. Samling av renhjorden. Kalvmärkning. Renmärkning. Hårömsningen. Hornens tillväxt. Sensommarbetet förr

och nu. Kastning och avelsurval. Fribetning. Hornfejning. Svamptid.

Hösten och vintern

Brunsttiden. Den första snön och renen. Hopsamling av renarna. Höstvinterskiljningar och sitagrubbildningar. Flyttningen till vinterbeteslandet. Renar och trafiken på vägarna. Vinterbeteslandet. Vinterboplatsen förr och nu. Vinterrenskötseln. Renskötseln, skogsavverkningarna och kommunikationerna. Renräkningar och renskiljningar. Vårvinterbetesområden.

Renens landskap

Istiden och värmetiden. Arktiskt och subarktiskt område. Olika landskapsformer av betydelse för renen. Regionindelningen av renens betesområde. Höjden över havet och växtzoneringen. Säsongsbetesområden och olika typer av betesmarker.

Fjällen

Lågfjällsområdena i sommarbeteslandet. Högfjällen. Tjår-fjällen. Kalvningslanden, deras beskaffenhet och läge. Dalgångarna. Renvallarna. Gräs- och örtbetet. Fjällängar, fjäll-hedar och högslätter. Dvärgbjörks- och videområdena. Fjällens nord- och sydsida. Vinderosionen. Glaciärerna, klippfyllorna och blockmarkerna.

Björkskogen

Olika typer av björkskogar och deras utsträckning. Träd-gränsen. Dalbottnarnas, sjösträndernas och myrarnas betydelse. Deltabildningarna och växtligheten. Videsnåren.

Barrskogen

Olika typer av barrskog. Tallhedarnas och granskogarnas betydelse för renskötseln. Höjdryggarna och vårvinterbeteslanden vid älvarna. Ströängarna och myrslättern. Myrarnas, granskogarnas, slätternas, sjösträndernas och grus-groparnas betydelse för skogsrenen. Olika skogsägare. Den moderna skogsvården och renskötseln.

Samerna och samhället

Nordkalotten. Samernas antal, utbredning, bosättning och yrkesutövning. Bofasta samer. Renskötsel i kombination med annat arbete. Olika yrkesgrupper bland de icke renskötande samerna. Samernas integration i samhället. Vattenregleringarna och samernas näringar. Kommunikationerna inom renskötselområdet, deras för- och nackdelar. Nationalparker.

Renskötrels administration

Myndigheterna och samefrågorna. Den statliga renskötrel-administrationen. Samebyarnas antal, läge, organisation och förvaltning. Renskötär- och renägarföreningar.

Lagar och förordningar beträffande renskötreln

Lagar angående renskötreln och de viktigaste bestämmelserna i dessa. Fonder för renskötreln. Konvention med Norge angående renbeten.

Samernas organisationssträvanden

Samerna som minoritet. Svenska Samernas Riksförbund, dess organisation och arbete. Några förgrundsgestalter i samernas organisationssträvanden. Tidningen Samefolket. Ideella organisationer. Radiosändningar för samerna.

Samernas historia

Från forntid till nutid

Olika teorier om samernas ursprung och invandring till Norden. Komsakulturen. Inlandsisens utbredning i Skandinavien. Renens utbredning i Europa, renjägarna och grottmålningarna. De äldsta uppgifterna om samerna. Fornfynd. Vildrensjakten — olika fångstmetoder. Fångstgropar och fångstgropsystem. Från vildrensjakt till tamrenskötrel. Ot-tar och hans tama renhjord. Samerna och invandrarna. Birkarlarna. Lappmarkernas uppkomst. Lappfogdarna. Samernas beskattning. Skattekrävarfärder samt skattens storlek och utseende. Freden i Teusina 1595 och dess betydelse för samerna. Karl IX och ishavspolitik. Kyrkor och marknadsplatser grundas. Renskötreln på 1700-talet. Svensk-norska gränsen 1751 och kodicillen om samerna och renskötreln. Digerdöden. Renskötreln på 1800-talet. Renpes-ten och dåliga renbetesår. Svenska samernas bosättning vid sjöar och vid de norska fjordarna. Linnés lappländska resa. Samernas handel, marknadsplatser, handelsvägar, handelsforor och byteshandel. Naturhushållning. Samerna och gruvdriften. Nordsamernas utbredning och orsakerna härtill. Senare konventioner om renskötreln och deras innebörd.

Samernas rätt till renskötrelsområden

Samernas rättigheter. Markernas användning till jakt och fiske. Samernas sär rättigheter och begreppen sedvanerätt och privilegium. Magnus Eriksson och hans påbud. Gustav Vasas brev till birkarlarna och till kustbönderna. Karl XI och den första avvittringen. Johan Gran och lappmarks-plakatet. Koloniseringen. Lapps kattelanden. Talvatis och bytinget. Förhållandet samer—nybyggare. Lappmarksgränsen. Renbetesfjällen och avvittringen i Jämtland. Avvittringen

i lappmarken. Odlingsgränsen och dess betydelse. Renbeteslagarna. Nationalparker. Skillnader i de renskötande och de icke renskötande samernas rättigheter. De norska och finska samernas rättigheter inom det egna landet.

Samespråket

Olika teorier om samespråkets ursprung och släktskap med andra språk. Samedialekterna och deras utbredning. Samisk litteratur — prosa, dikt, jojk och muntlig framställning. Några sameförfattare och språkvårdare. Språkvården och kulturarvet. Lånord i samiskan. Olika stavningssystem. Språkets nuvarande ställning.

Bostäder, förrådsställningar och övriga byggnader

Olika typer av kåtor och deras konstruktion. Kåtans olika delar. Dagens bostäder och lokalisering inom renbetesområdet. Husgeråd. Olika förrådsställningar. Bodarna och deras konstruktion. Båtarna och deras betydelse förr och nu.

Klädedräkten

Samedräktens utseende och ortstillhörighet. Vinter- och sommarkläder. Högtidsdräkter. Prydnadsföremål. Fotbeklädnaden. Dagens klädedräkt och dess anpassning till vildmarkslivet.

Slöjden

Slöjdens utveckling och ortstillhörighet, mönster och former. Slöjdarter — horn- och träslöjd, dräktslöjd, skosömnad, bandtillverkning, skinnberedning och skinnarbeten, sentrådstillverkning, tennbrodering och rotslöjd. Bruks-, turist- och konstslöjd. Slöjdmaterial. Bedömningsnormer. Slöjdens ekonomiska betydelse.

Religion

Förkristen religion — samiska gudaväsen, gudabilder, offerplatser, offerseder, nåider, spåtrummor och heliga platser. Samernas kristnande samt kollisionen mellan naturreligion och kristendom och dess följder. Samekvinnan Margareta. De lappländska kyrkoplatserna grundas. Per Fjellström och Per Högström. Laestadianismen.

Samernas undervisning

1600-talets försök till skolundervisning. Skytteanska skolan och dess betydelse. Lappmarkens Ecklesiastikverk. Kateketundervisningen. Skolväsendet under 1800-talet. Nomadskolorna och deras utveckling. Samehögstadiet och yrkesskolan för renskötare. Samernas folkhögskola.

Seder och bruk

Seder vid dop, bröllop, begravningar och i övrigt. Äganderätt och arvsrätt. Egendomsmärkning. Namnskick och släktskapsord. Lek och spel. Sagor och sägner.

De äldsta uppgifterna om samerna. Ottars berättelse. Samer i de isländska sagorna. Samernas handel. Birkarlarna. Gustav Vasas och Karl IX:s nordkalott- och samepolitik. Kolonisation av lappmarkerna. Samernas rättigheter. Lappskatteländen. Nasa silververk och samerna. Johan Gran och lappmarksplakatet. Johannes Schefferus och hans meddelare Olof Sirma. Lappmarksgränsen. Avvittringen — odlingsgränsen och renbetesfjällen. Svensk-norska gränsen 1751 och lappkodicillen. Den svensk-norska unionen och dess upplösning. Karlstadskonventionen och dess innebörd för samerna. 1913 års renbeteskommission och 1919 års konvention mellan Sverige och Norge. Konventionens inverkan på svensk renskötsel. De nordsamiska dislokationerna. 1964 års renbeteskommission och konventionen därefter mellan Sverige och Norge.

Renskötseln

Samernas antal och utbredning. Renskötarfolk och renskötsel inom arktiskt område. Samernas näringsfång och bopättningsområden. Den ekologiska aspekten på det arktiska och subarktiska området. Landskapets och snöns betydelse för rennäringen. Anpassning till landskapet och miljön. Kalfjäll, björk- och barrskog, älvar och sjösystem. Klimat, växt- och djurvärld. Samisk vildmarkskultur. Olika fångstmetoder för ren. Olika former av renskötsel. Renens användning. Slaktrenen och tillvaratagandet av dess produkter. Renen som dragdjur, lastdjur och mjölkdjur. I samband därmed samiska termer på renen och renskötarens redskap. Renskötselns gång under året. Renskötselområdets indelning i samebyar. Säsongsbetesområden. Arbetsgång och intensitet under respektive årstid. Renskötselns status och utvecklingsarbete. Tekniska hjälpmedel. Renskötselns anpassning och utveckling under tidernas lopp. Övergång från naturhushållning till penninghushållning. Urbanisering. Renskötselns utveckling från familje- till storgrupprenskötsel. Förändring av renens utnyttjande. Rennäringens anpassning i förhållande till kolonisation, kommunikationer, gruvsdrift, vattenregleringar, storskogsbruk och moderna skogsvårdsåtgärder, turism, friluftaktiviteter, exploatering av betesmarker, rovdjur m m. Jakt och fiske — tillvägagångssätt förr och nu. Bofasta samer med renskötsel som binäring. Jakt och fiske som levebröd och till husbehov. Samiska hustyper och byggnader. Seder och bruk. Övergång från tältkåta till öppen arrankåta — spiskåta och till stuga. Olika övergångsformer. Tillverkning av bruksföremål och deras användning. Samernas penningplacering i silverföremål. Slöjd som bisyssla och som förvärvsarbete. Slöjdens utveckling. Olika stilarter och speciell ortskaraktär. Ornamentik, mönster och mönsterkompositioner inom skilda områden. Likheter och skillnader mellan olika slöjdom-

råden. Bruks-, turist- och konstslöjd. Något om kända slöjdare och konsthantverkare samt deras arbeten.

Samernas religion

Förkristen naturreligion. Samiska gudaväsen. Dödsriket och paradiset. Nåden och trolltrumman. Användning av trumman. Offer och offerseder. Offerplatser. Kollision mellan naturreligion och kristendom. Samernas kristnande. Trolltrummans avskaffande. Besträffning av trolltrummans utövare. Trolltrummans konstruktion. Häxprocesser i Lappland. Kristendomens landvinning. Samekvinnan Margareta. Per Fjellström och Per Högström. Grundande av de lappländska kyrkorna och kyrkbyarna. Marknadsplatser. Laestadianismen.

Samernas skolundervisning

Historiska notiser om samernas skolförhållanden. 1600—1700-talens sameskolpolitik. Kateketskolorna. Lappfolkskolorna. Nomadskolornas införande och utveckling. Den nuvarande sameskolan, samehögstadiet och yrkesutbildningen. Jämför hela tiden med den övriga skolutvecklingen. Yrkesdifferentiering bland samer.

Författningar rörande samerna

Några äldre författningar. Hur en lag kommer till. Renbetes- och renmärkeslagen behandlas mera ingående. Samernas inflytande över författningens innehåll. Samernas särrättigheter. Hur man vårdar och hävdar sin rätt. Fonder för samerna och renskötseln och deras förvaltning. Samernas rättskamp. Renbeteskonventionen mellan de nordiska länderna. Tjänstemannaorganisation för samerna. Länsstyrelsens, lantbruksnämndens, lantbruksstyrelsens och skolöverstyrelsens befattning med samefrågor. Departement som har hand om samefrågor. Något om jakt- och fiskestadgan. I samband med föreningskunskap behandlas sameföreningar, Svenska samernas riksförbund, Same Ätnam och renskötarföreningar. Samebyn — dess organisation och förvaltning. Nordiska samerådet och andra sameorganisationer och samsamverksorgan i samefrågor.

Vegetationsområden inom renskötselområdet

Fördelning av silur- och urberg i Skandinavien. De lösa jordarterna som underlag för vegetation och vegetationsområden inom renskötselområdet. Olika barrskogstyper, björkskog, högfjällskedjan och dess utlöpare. De stora sjöarnas och älvarnas betydelse för glesbygdsnäringarna. De nordiska ländernas klimat. Snöns utbredning och varaktighet samt inverkan på växtligheten. Nederbördsskugga. Växtregioner inom Norden och deras fördelning inom olika geografiska områden.

Befolkningens geografiska fördelning och utbredning

Tätt befolkat land, glesbygd och obebott land behandlas med utgångspunkt i förhållanden i samernas bosättningsområden. Samernas bosättning. Nybyggare och gårdsbruk. Tätorter. Befolkningstillväxt — överbefolkning — utflyttning inom glesbygdsområden och samernas bosättningsområden. Bland orsakerna därtill behandlas högvärdiga naturtillgångar, malm, skog och vattenkraft, strukturrationalisering, arbetslöshet, tätortskoncentration, lokaliseringspolitik m m. Yrkesfördelning bland samerna.

Samhällets utveckling inom samernas bosättningsområde

Hur malmfält och tätorter uppkommit. Betydelsen av jordbruk och tätortscentra för samerna och rennäringen, både positiv och negativ. Vattenkraftutbyggnad, skogen och modernt skogsbruk samt kommunikationernas utveckling — för- och nackdelar för rennäringen och samerna. Fjällområdets vildmarker som fritidsområden. Jakt och fiske. Nationalparksidén och nationalparkerna. Samebyar som upplåtare av fritidsområden med jakt och fiske. Nordkalotten som geografisk, politisk och ekonomisk enhet. Livsmedelsförsörjningen inom nordkalotten. Rennäringen som köttproducent.

I förgrunden en rentjur med sin mäktiga, hårbväxta krona. Även kon har horn.

Förslag till utformning av arbetsområden

Renen

Arbetet syftar till ett ingående studium av renen, grundat på egna iakttagelser, studium av litteratur och på annat sätt inhämtad information.

Anatomi

Renens kroppsbyggnad. Hårets och hudens beskaffenhet och byggnad. Renens egenskaper. Hårömsning. Skinn som pälsverk och annan användning. Kroppsdelarnas samiska och svenska namn. Magarnas anatomi och fysiologi. Magarnas våmflora studeras med mikroskop. Renens näringsupptagning. Växling mellan grönfoder och lavdiet. Betydelsen därav. Följdverkan och orsak vid snabb växling mellan dessa födoämnen. Renens föda under olika årstider och betydelsen därav. Renens könsorgan. Brunst, dräktighet och kalvning. Orsaker som påverkar brunsten, försenar eller tidigarelägger den. Horn, hornsättning och fällning. Hornens betydelse för renen. Renens ålder. Urval av samisk terminologi på renen med avseende på färg, utseende och hornsättning. Renens sjukdomar, speciellt om korm och näsbroms och deras bekämpning.

Ekologi

Renens utbredning. Olika renraser. Skilda renkulturer. Renens biologiska anpassning till arktisk miljö — lavdiet under vintern, breda skovellika klövar och en varm päls. Boreal, arktisk och högarktisk ren. Renens vandringar — längd och orsak. Säsongbeten, insektsplåga och värme. Skillnad mellan skogs- och fjällrenens vandringar. Renen och lufttemperaturen, i samband därmed snöfläckarnas och granskogens betydelse. Renens betningsvanor under högsommar och vintertid. Renen som hjorddjur och betydelsen därav. Renens vanebildning och anpassning till vandringsleder och olika lokaler i landskapet. Renens tillvänjning till människan.

Renens föda

Renbete och betesväxter. Geologiska faktorer som inverkar på renbetesväxtligheten. Grönbete på fjällkedjans mjuka skiffrar och siluravlagringar samt lavbete på urbergsgrund och magra jordarter. Klimatiska faktorer, som inverkar på betets förekomst och åtkomlighet. Nederbördens betydelse. Snötäcket tjocklek och varaktighet och hur det påverkar vegetationstypen på såväl fjäll som skogsterräng. Snötäcket konsistens, tjocklek och varaktighet och hur det

Syfte

Innehåll

inverkar på betets åtkomlighet under vinterhalvåret. I samband därmed samisk snöterminologi. Barmarksbildningen och dess betydelse för vårbetet. Områden med tidig barmarksbildning inom den biologiska samebyn. Nederbörds-skuggan och dess lokalisering och betydelse för exempelvis tidig barmarksbildning. Växtregioner inom renens vandringsområden och säsongbetesmarker. Markernas rationella utnyttjande. De viktigaste renbetesväxterna och deras betydelse för renen under skilda årstider. Höjdvariationens betydelse för växtzoneringen och växtregionen. Renens nödfoder, tillskottsoder och utfodring. Utfodringens inverkan på renens beteende och anpassning. Utfodring som säkerhetsfaktor.

Renens utnyttjande

Jaktvillbråd, lockdjur under vildrensjakt, drag- och lastdjur, mjölk- och slaktdjur. Kött till avsalu. Pälsverk.

Tillvaratagande av renprodukter

Skinnet; hur man får och torkar det inom skilda renskötselområden och använder det. Köttet; styckning, delarnas och organens namn. Konservering av kött genom saltning, rökning och torkning. Olika metoder att salta, röka och torka. Det torkade köttets näringsvärde och betydelse för renskötaren och andra brukare. Samiska namn, termer och uttryck som är specifika används och inlärs genomgående inom hela avsnittet.

Snön och samisk snöterminologi

Snöns bildning. Olika typer av kristaller. Rimfrost och beläggning på träd, vegetation och mark. Snöns geografiska utbredning vinter- och sommartid samt snöperiodens längd inom skilda områden. Snöns konsistens, färg och utseende under skilda väderleks- och temperaturförhållanden. Snöns bärighet, skiktning och struktur. Samisk snöterminologi, såsom snö, snöfall, snömängd, konsistens, bärighet, yta, yt-skikt och färg. Drivsnö, orört snötäcke, gropar där renar betat, rimfrost och beläggning, avsmältning, snösörja, olika typer av före. Barmarksbildning, snöfläckar på sommaren. Snön och vinterbete för renar. Olika typer av bete.

Innehåll

Fritt valt arbete

Samisk slöjd och samiskt konsthantverk (Trä-, horn-, rot- och metallslöjd)

Att låta eleverna få utlopp för sin fantasi och spontana skaparlust i en för dem meningsfull aktivitet, att utveckla deras känsla för färg, form och material samt att skapa förståelse för samisk slöjd och samiskt konsthantverk liksom för samisk tradition och kultur.

Samtal om sameslöjd med utgångspunkt i konkreta föremål, bilder o d. Bruks- och prydnadsföremål för eget bruk och till avsalu. Besök av slöjdare och slöjdekonsulenter. Med utgångspunkt i material, bilder, föremål o d stimuleras eleverna att själva göra kompositioner och pröva olika färg- och materialsammansättningar. De bör pröva sig fram och tillämpa olika metoder och experimentera med färger, former och ornament inom respektive slöjdområde. Samtidigt bör elevernas känsla utvecklas för de samiska slöjdarternas ortskaraktär, form och färg. Skulpturalt eller konstruktivt arbete i trä, masur, vril, rot, horn, näver, skinn, tenn och silver samt kombinationer av dessa. Enklare konst- och silversmide. Skisser, arbetsritningar och mönsterkompositioner.

Syfte

Innehåll

(Vävning och tenntrådsslöjd)

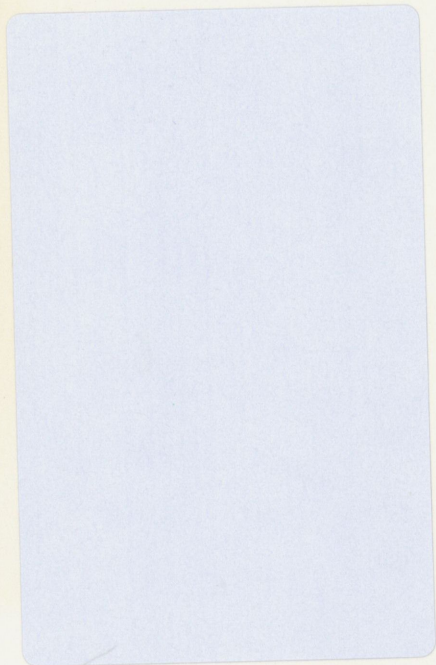
Att låta eleverna få utlopp för sin fantasi och spontana skaparlust i en för dem meningsfull aktivitet, att utveckla deras känsla för färg, form och material samt att skapa förståelse för samisk slöjd och samiskt konsthantverk liksom för samisk tradition och kultur.

Syfte

Samtal om sameslöjd med utgångspunkt i konkreta föremål, bilder o d. Besök av slöjdare och slöjdkonsulenter. Med utgångspunkt i materialet, bilder, föremål o d stimuleras eleverna att själva göra kompositioner och pröva olika färg- och materialsammansättningar. De bör pröva sig fram och tillämpa olika metoder och experimentera med former och färger samt mönster inom respektive slöjdområde. Samtidigt bör elevernas känsla utvecklas för de samiska slöjdarternas ortskaraktär, form och färg. Tenntrådsarbeten, såsom att dra och spinna tenntråd, göra hål i dragskivan, komponera och sy mönster, göra olika sorters föremål. Samisk bandvävnad med mönster och vävmetoder från skilda slöjdområden. Arbeten med skinn och tyger. Skisser, arbetsritningar och mönsterkompositioner.

Innehåll

BIBLIOTEKET
LÄRARHÖGSKOLAN
I MÖLNDAL

Skolöverstyrelsen
Eab Ex. nr: 2
Läroplan för grundskolan
Sameskolor

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

Sameskolor

Same

Allmän del (Lgr 69 I)

Supplement (Lgr 69 II)

1969 HAR UTKOMMIT

Svenska
Matematik
Främmande språk. Engelska
Musik
Teckning
Slöjd
Hemkunskap. Barnkunskap
Gymnastik
Orienteringsämnen. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Orienteringsämnen. Högstadiet
Ekonomi
Konst
Teknik
Fritt valt arbete
Undervisning i klasstyp b och B
Specialundervisning
Planering

1970 UTKOMMER

Främmande språk. Franska. Tyska
Planeringsexempel. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Praktisk yrkesorientering
Sameskolor
Undervisning av invandrarbarn m fl
Specialskolan för syn-, hörsel- och
talskadade

1971 BERÄKNAS UTKOMMA

Lagerskolan
Maskinskrivning
Undervisning om alkohol, narkotika
och tobak

Utbildningsförlaget

Läroplanens grundsats

ment